

І. В. Агеєва,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри організації виробництва та агробізнесу
Таврійського державного агротехнологічного університету
(м. Мелітополь)

УДК 334.72: 631.17

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Розглядаються напрямки технічного забезпечення фермерських господарств шляхом формування організаційних форм спільного використання техніки. Обґрунтовується доцільність створення кооперативів по обслуговуванню фермерських господарств.

Ключові слова: технічне забезпечення, фермерське господарство, кооперація.

Рівень добробуту населення визначається розвитком сільського господарства. У свою чергу, ефективність сільськогосподарського виробництва залежить від забезпеченості ресурсами й ефективного їх використання. Надзвичайно важлива роль у цьому відводиться матеріально-технічній базі. Сьогодні велика кількість сільськогосподарських підприємств має застарілий і зношений машинно-тракторний парк. Оновити його та забезпечити себе самостійно матеріально-технічними ресурсами вони не в змозі. У найбільш скрутному становищі опинилися фермерські господарства.

У розробку науково-теоретичних та прикладних проблем матеріально-технічного забезпечення в аграрному секторі вагомий внесок у різний час зробили Я. К. Білоусько, В. Г. Більський, Є. А. Бузовський, П. А. Денисенко, П. М. Макаренко, Г. М. Підлісецький, В. О. Питулько, В. С. Шибанін та інші.

Метою статті є обґрунтування напрямків технічного забезпечення фермерських господарств для підвищення рівня механізації виробничих процесів.

Сучасний стан аграрної реформи характеризується створенням правових та організаційних умов для функціонування сільськогосподарських товаровиробників. Фермерські господарства є найбільш поширеною формою господарювання на селі. Найбільша кількість фермерських господарств зосереджена в зоні степу, де є можливість вирощувати найбільш прибуткові на сьогодні зернові культури і соняшник. За останні роки загальна кількість фермерських господарств в Україні поступово зменшується, хоча по областях простежуються й інші тенденції. Якщо у 2000 році їх налічувалося в Україні — 38 428 од., а в Запорізькій області — 2 191 од., то в 2011 році відповідно 40 965 і 2 289 од. Відповідно зростала й площа землекористування фермерів (табл. 1). Дані таблиці свідчать, що фермерські господарства в Запорізькій області розвиваються нерівномірно. Так, у 2011 році кількість фермерських господарств становила 2 289 од., що на 4,5 % більше, ніж у 2000 році, але порівняно із 2008 роком їх кількість зменшилася на 1,5 % (34 од.).

Законодавчою базою створення, діяльності та припинення діяльності фермерських господарств є Конституція України, Земельний кодекс України, Закон України “Про фермерське господарство” та інші нормативно-правові акти України.

Сучасне сільськогосподарське виробництво неможливе без розвинутої матеріально-технічної бази і високоорганізованої системи формування та використання машинно-тракторного парку, без удосконалення технологічних процесів виробництва продукції. Матеріально-технічна база розвивалася на основі

Таблиця 1

Розвиток фермерських господарств Запорізької області

Показник	Роки					2011 р. у % до	
	2000	2008	2009	2010	2011	2000	2008
	Кількість фермерських господарств, одиниць	2191	2323	2279	2283	2289	104,5
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	172,1	310,9	326,6	338,6	350,2	203,5	112,6
у т.ч. площі ріллі	165,1	303,5	319,3	331,0	343,0	207,8	113,0
Припадає на одне фермерське господарство, га							
— сільськогосподарських угідь	78,55	133,8	143,3	148,3	153,0	194,8	114,3
— площі ріллі	75,3	130,6	140,1	145,0	150,0	199,2	114,9

постійного поліпшення їх використання, впровадження нової техніки і передових технологій, комплексної механізації, електрифікації, автоматизації та хімізації виробничих процесів, меліорації земель, удосконалення форм організації праці й управління виробництвом, зростання кваліфікації працівників, прискорення темпів науково-технічного прогресу.

Висока ефективність використання матеріально-технічної бази досягається при оптимальній технічній оснащеності, своєчасному оновленні, освоєнні прогресивних технологій виробництва сільськогосподарської продукції і раціональних форм організації машиновикористання і ремонтно-технічного та виробничого обслуговування, постачання матеріально-технічних ресурсів. Об'єктивною передумовою такої відповідності є забезпеченість сільськогосподарських товаровиробників достатньою кількістю високоєфективних технічних засобів, запасних частин, нафтопродуктів, засобів хімізації, інженерно-технічними та виробничими послугами, науково-обґрунтованими прогресивними технологіями виробництва, кваліфікованими механізаторськими, інженерно-технічними кадрами.

Науково-технічний прогрес вимагає оновлення традиційних технологій, методів організації виробництва і збуту продукції. Його вплив надто вагомий для фермерських господарств, які досить часто, на відміну від великих підприємств, не мають можливості застосовувати інноваційні розробки, наприклад, досягнення генної інженерії, енергозберігаючі, екологічно чисті, маловитратні та маловідходні технології.

Зниження рівня технічної оснащеності сільського господарства України та погіршення якості і надійності машин внаслідок фізичного зносу призвели до несвоєчасного і неякісного виконання основних механізованих робіт, а в багатьох випадках і до їх повного невиконання. Врешті-решт, це спричинило зниження урожайності майже всіх сільськогосподарських культур, збільшення втрат вирощеної продукції, зменшення валових зборів сільськогосподарських культур, скорочення посівних площ. Така проблема є і у фермерських господарствах. Сьогодні більшість фермерських господарств України перебуває у скрутному фінансовому становищі. Значна частина фермерів, які мають малі площі, через відсутність необхідної техніки не можуть самостійно організувати ефективне виробництво конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції. Забезпечення робочого стану техніки фермерськими господарствами зводиться в основному до заміни деталей і нескладних вузлів. А це призводить до підвищених витрат на ремонт і зниження ефективності її використання.

Кількість основних видів техніки в фермерських господарствах Запорізької області за 2008–2011 рр. збільшилася, зокрема тракторів — на 14,6 %, зернозбиральних комбайнів — на 17,7 %, кормозбиральних — у 2,5 рази. Але чисельність тракторів у розрахунку на 100 га ріллі в області порівняно з даними країни залишається низькою (табл. 2).

Таблиця 2

Наявність сільськогосподарської техніки в фермерських господарствах

Показники	2008		2009		2010		2011	
	Україна	Запорізька обл.	Україна	Запорізька обл.	Україна	Запорізька обл.	Україна	Запорізька обл.
Трактори, всього	32576	1927	32029	1934	29254	2047	31981	2208
у розрахунку на 100 га ріллі	0,78	0,63	0,77	0,60	0,70	0,62	0,76	0,64
Комбайни:								
зернозбиральні	8734	496	8662	498	7743	522	8492	584
кукурудозбиральні	402	21	371	19	344	17	331	16
кормозбиральні	571	8	551	8	558	21	560	20
Картоплезбиральна техніка	226	1	238	1	365	4	469	3
Сівалки	16157	1133	15990	1174	15453	1264	16984	
Жатки валкові	2825	226	2848	228	2824	263	3068	281

Для уявлення про фактичний стан матеріально-технічної бази розглянемо і рух сільськогосподарської техніки в фермерських господарствах Запорізької області протягом 2011 року (табл. 3). За такими видами сільськогосподарської техніки, як кукурудозбиральні, кормозбиральні комбайни видно, що вибуття техніки перевищує її надходження, що призводить до зменшення її кількості в господарствах.

Таблиця 3

Рух сільськогосподарської техніки в господарствах Запорізької області протягом 2011 року, штук

Вид техніки	Наявність на початок року	Надійшло протягом року			Вибуло протягом року		
		всього	у т.ч. куплено	куплено у % до надходження	всього	у т.ч. списано	списано у % до наявності на початок року
Трактори, всього	2208	125	89	71,2	98	27	1,2
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	882	63	38	60,3	40	10	1,1
Комбайни:							
— зернозбиральні	584	-	45	-	1	1	0,2
— кукурудозбиральні	16	-	-	-	1	1	6,3
— кормозбиральні	20	5	3	60,0	6	2	10,0
Причепи та напівпричепи	801	74	35	47,3	18	11	1,4
Культиватори	1484	182	127	69,8	47	24	1,6
Плуги	868	87	47	54,0	16	11	1,3
Сівалки	1388	127	95	74,8	51	36	2,6
Жатки валкові	281	23	20	87,0	13	10	3,6
Сінокосарки тракторні	136	25	20	80,0	14	7	5,1
Доїльні установки	10	1	1	100	1	1	10,0

Зменшення забезпеченості господарств технічними засобами, їх незадовільний технічний стан також пов'язані з незадовільним станом ремонтно-технічного обслуговування. Ремонт і технічне обслуговування, тобто часткове відтворення парку машин сільськогосподарських підприємств, необхідні для підтримання техніки у роботоздатному стані. Проте ремонтно-відновні роботи повинні бути виправдані й обмежені показниками ефективного застосування машин.

Таким чином, технічне обслуговування і ремонт є важливими заходами щодо збереження ресурсу машин, їх ефективної експлуатації протягом усього строку служби, визначеного конструктивними можливостями сучасних засобів механізації та підтримання рівня технічної оснащеності виробництва.

Для сільськогосподарських товаровиробників внаслідок відсутності обігових коштів проведення ремонту сільськогосподарської техніки досить проблематичне. Господарства не мають свої ремонтні майстерні, тому не можуть забезпечити повноцінне ремонтно-технічне обслуговування новими вузлами, агрегатами і запасними частинами. У господарствах через недостатню кількість і якість техніко-технологічного обладнання і кваліфікованих інженерно-технічних і ремонтних кадрів не провадиться діагностування, мийка, дефектування, балансування, випробовування на стендах, не повністю дотримуються вимоги до технічного обслуговування, повністю ігнорується колись відпрацьована система планово-попереджувальних ремонтно-обслуговуючих робіт, а виконуються лише найнеобхідніші, погіршується їх якість. Відсутність коштів для придбання запасних частин, ремонтних матеріалів, вузлів і агрегатів призводить до того, що для відновлення роботоздатності одних машин використовуються деталі інших, роботоздатність яких за сприятливих умов можна було б відновити. Розукомплектовані машини втрачають свою роботоздатність майже назавжди, бо для її відновлення знадобиться вже значно більше коштів.

Дослідженнями Ю. О. Конкіна [1], В. О. Питулька [2] та інших учених встановлено, що навіть за умов своєчасного і повноцінного підтримання роботоздатності машин продуктивність тракторів на кінець амортизаційного періоду зменшується від 15 % до 31 % залежно від марки, а зернозбиральних комбайнів — на 18–25 %. За цей період витрати на ремонт і технічне обслуговування тракторів і комбайнів зростають в 2–3 рази, а по деяких марках — в 4–5 разів. Значно підвищуються також витрати паливно-мастильних матеріалів.

Науковці, вважають, що господарствам, де площа ріллі більше 100 га, основні обсяги сільськогосподарських механізованих робіт необхідно забезпечувати власною технікою [3, с. 37]. Але невирішеність фінансових проблем багатьох фермерів не дає змоги придбати необхідну техніку. А досвід роботи фермерських господарств свідчить, що в сучасних умовах немає необхідності мати повний набір техніки, оскільки на дрібних полях практично неможливо повною мірою використати потенційно велику продуктивність енергонасичених тракторів високих тягових класів.

З метою оновлення та використання сільськогосподарських машин, оренди та прокату техніки, потрібно організувати кооперацію фермерів. У ситуації, що склалася, заслуговує уваги досвід іноземних країн, де функціонують багатопільові фермерські кооперативи. У таких країнах світу, як Німеччина, Франція і США від 20 до 70 % фермерських господарств охоплені різними формами кооперування в кушівлі, спільному використанні та обслуговуванні техніки [4, с. 86].

Діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів регулюється Законом України “Про сільськогосподарську кооперацію” від 17 липня 1997 р. Згідно зі ст. 2 Закону за метою, завданнями і характером діяльності сільськогосподарські кооперативи поділяються на виробничі й обслуговуючі. Закон встановлює чітке правило, згідно з яким за сільськогосподарським обслуговуючим кооперативом закріплюється надання послуг переважно членам кооперативу та іншим особам з метою забезпечення умов для належного провадження ними сільськогосподарської діяльності. Основним обов'язком цих підприємств є надання

комплексу послуг, пов'язаних з виробництвом, переробкою, збутом продукції рослинництва, тваринництва, лісництва і рибальства.

Основою діяльності кооперативу є спільне використання сільськогосподарської техніки (обробіток ґрунту, заходи по захисту рослин, збирання врожаю та ін.), її ремонт та придбання, спільне зберігання, переробка, реалізація та постачання.

Залежно від типу обслуговуючого кооперативу чи іншого об'єднання із спільного використання сільськогосподарської техніки економічні відносини між ними і сільськогосподарськими товаровиробниками слід будувати по-різному. Успішне функціонування фермерських і міжгосподарських обслуговуючих машинно-технологічних кооперативних формувань залежить у значній мірі від того економічного механізму відносин між кооперативом і його членами, який буде застосовуватися. Основні принципи такого механізму повинні виходити з безприбутковості діяльності створеної кооперації. Тобто всі послуги кооперативу мають надаватися його членам за собівартістю їх виконання, що складається у кооперативі. Якщо ж аналогічні послуги надаються господарствам чи індивідуальним замовникам, які не є членами кооперативу, то розрахунки між ними і машинно-технологічними обслуговуючими структурами можуть провадитися на комерційних засадах, що передбачають одержання прибутку. Розподіл прибутку від виконання робіт і надання послуг стороннім споживачам повинен відбуватися між членами кооперативу з врахуванням їх паю і трудової участі. Необхідно обмежити отримання доходів на вкладений капітал, а також обумовити в угоді про створення кооперативу неможливість його переходу на комерційну діяльність, не зв'язану з його основними функціями.

Практично на таких же умовах будуються відносини при створенні міжгосподарських чи інших формувань. У тих випадках, коли за угодою про спільне використання технічних засобів створення спеціальних обслуговуючих формувань і зміна форм власності на машини не передбачається, то взаєморозрахунки між споживачами послуг рекомендується провадити на основі взаємозаліку обсягів робіт і витрат на їх виконання. У разі їх неспівпадання перевитрати доцільно компенсувати грошима чи виробленою продукцією. Такий тип відносин характеризується як сусідська взаємодопомога.

Ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі стримується низьким рівнем забезпеченості основними засобами виробництва. На сьогодні більшість фермерських господарств потребує матеріально-технічного забезпечення, але не в змозі придбати необхідні ресурси самостійно через великий диспаритет цін між промисловою і сільськогосподарською продукцією. У такій ситуації кооперування технічних засобів для спільного їх використання фермерськими господарствами — це один з найефективніших шляхів забезпечення механізації технологічних процесів виробництва продукції в сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Конкин, Ю. А. Экономика ремонта сельскохозяйственной техники [Текст] / Ю. А. Конкин. — М. : Агропромиздат, 1990. — 365 с.
2. Питулько, В. О. Экономика відтворення сільськогосподарської техніки [Текст] / В. О. Питулько. — К. : Урожай, 1989. — 168 с.
3. Кропивко, М. М. Інвестиційна потреба фермерів у формуванні технічних засобів з урахуванням їх інтенсивного використання [Текст] / М. М. Кропивко // Агроінком. — 2006. — № 3-4. — С. 36-37.

4. Білоусько, Я. К. Проблеми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі [Текст] / Я. К. Білоусько, В. О. Бурилко, В. О. Галушко та ін. ; за ред. Я. К. Білоуська. — К. : Інститут аграрної економіки, 2007. — 216 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою організації виробництва й агробізнесу
Таврійського державного агротехнологічного університету
(протокол № 7 від 15 лютого 2013 року)*

Надійшла до редакції 01.03.2013

Агеева И. В. Материально-техническое обеспечение фермерских хозяйств

Рассматриваются направления технического обеспечения фермерских хозяйств путем формирования организационных форм совместного использования техники. Обосновывается целесообразность создания кооперативов по обслуживанию фермерских хозяйств.

Ключевые слова: *техническое обеспечение, фермерское хозяйство, кооперация.*

Ageeva, I. V. Material and Technical Support of Farms

The article deals with the directions of technical support of farmers by creating organizational forms of sharing technology. The expediency of forming cooperatives for farm servicing is grounded.

Keywords: *technical support, farms, cooperation.*

